

ציפיות, הישגים, ופוטנציאל

(מדוע אנו לא מצליחים בהקניית השפה העברית
ומה ניתן לעשות לשיפור המצב)

כנס מחנכים בחינוך היהודי הבית ספרי
הסוכנות היהודית לארץ ישראל

מקסיקו סיטי

ד"ר ג'ואל הופמן
<http://www.lashon.net>

*Της παιδευας τας μεν ριζας ειναι
πικρας του δε γλυκυυ.*
(שורשי ההשכלה מרים, והפרי מתוק) - אריסטו

Grata superveniet quae non sperabitur hora.
(טובה השעה שתבוא ולא תצופה) - פתגם לטיני
ולא שמעתי בקול מורי ולמלמדי לא הטיתי אזניי.
-משלי ה' י"ג

חלק א': הקדמה

(1) ציפיות

- (א) מטרות רשמיות ("התלמידים ילמדו לדבר עברית.")
- (ב) תוצאות ("התלמידים יעברו את המבחן.")
- (ג) התנהגות ("התלמידים יישבו בשקט.")

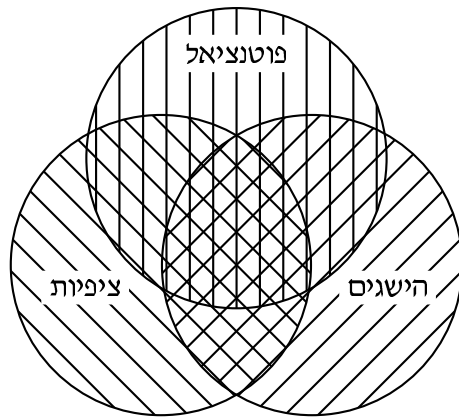
(2) הישגים

- (א) מבחנים \ אצמעי מדידה ("עננים")
- (ב) יכולות
- (ג) עמדה רוחנית

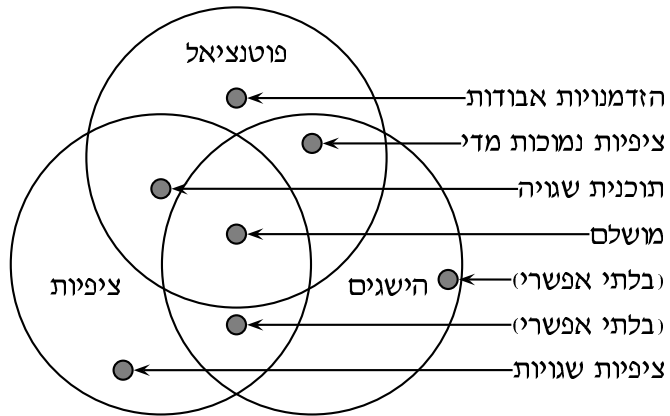
(3) פוטנציאל

- (א) יכולות הלומד
- (ב) טיב החומר
- (ג) תנאים חיצוניים

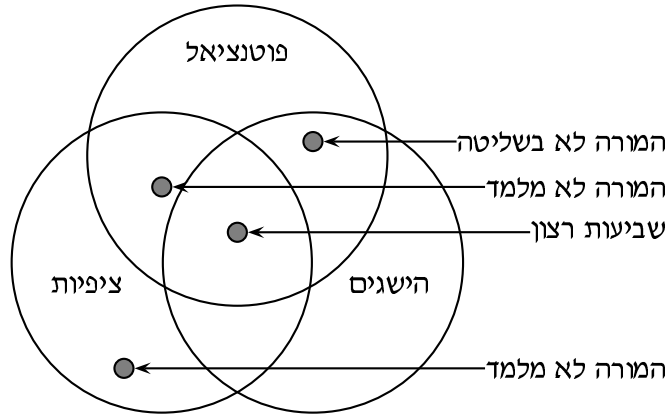
(4) המצב הכללי

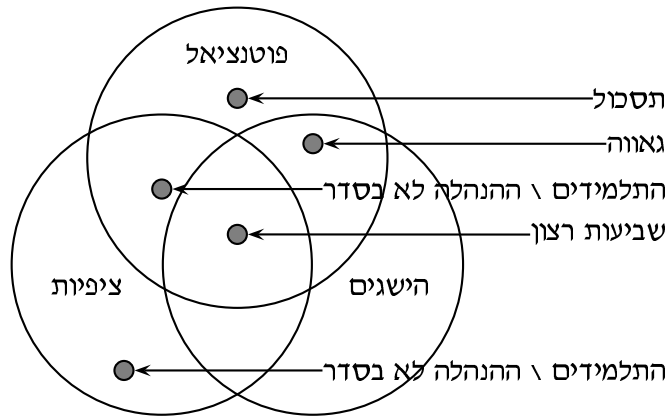
(5) פירוט

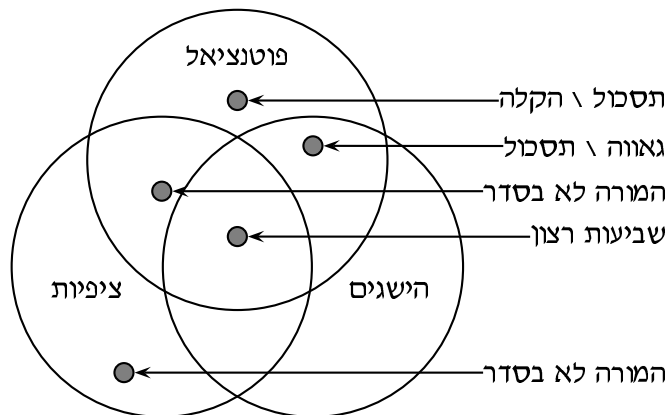
(6) מצד ההנהלה

(7) מצד המורה

(8) מצד התלמיד

(9) מקור הבעיה

- (א) מדידה שגויה
- (ב) ואי דיוק במטרות
- (ג) גורמים לציפיות שגויות
- (ד) שגורמות לתסכול ושפוגעות בהתקדמות מהירה וארוכת טווח.

חלק ב': עברית

1 מטרות

(10) אנו רוצים לדעת:

- (א) איזה חומר אפשר ללמד?
- (ב) מתי כדאי ללמד אותו?
- (ג) איך כדאי ללמד אותו?
- (ד) איך ניתן למדוד הצלחה?

(11) ללמוד מהמחקר:

- (א) "ילדים בלבד מסוגלים ללמוד שפה." (לא נכון)
- (ב) "תמיד עדיף ללמד שפה חדשה לילדים כמה שיותר קטנים." (לא נכון)
- (ג) וכ"ו

2 רקע

2.1 איזו שפה

2.1.1 שפה ראשונה (שפת אם): L1

(12) מיומנות ילידית

2.1.2 שפה שנייה: L2

(13) מיומנות אל-ילידית

2.2 מהו מה בשפה

2.2.1 קריאה

(14) לקרוא הוא להבחין את המשמעות שבמלים כתובות.

(15) לפני שילמדו לקרוא, ילדים חייבים ללמוד מהי כתיבה.

2.2.2 מבטא

(16) במבטא מעורבים קללי הגיה מסובכים, מורכבים, ועדינים.

(17) לרוב, ילדים בלבד מסוגלים ללמוד מבטא מדויק.

2.2.3 אוצר מלים

(18) ללמוד מלה הוא לחבר בין המלה לבין משמעותה והדקדוק הנלוו אליה.

2.2.4 דקדוק

(19) הפונולוגיה כוללת הרכבת צלילים.

(20) המורפולוגיה כוללת הרכבת מלים.

(21) התחביר כולל הרכבת צרופי מלים.

(22) "Woe is I"

(23) "בכפר סבא, "ואניה, "הוא ישנו לי, "וכ"ו.

2.3 מהו לא שפה

(24) זהו תבניות וכגון, "קריאה" ללא הבנה.

(25) חזרה למידה בעל פה.

3 יסודות רכישת L1

(26) נס גדול.

4 יסודות רכישת L2

(27) בתהליכי רכישת אוצר מלים (Ellis et al. 2006) ותחביר (Suh et al. 2007) מעורבת פיזיולוגיה מסוימת ב- L1, ופיזיולוגיה שונה ב- L2.

(28) הגיה שגויה לא מונעת רכישה (Altenberg 2005).

(29) Klein & Purdue (1993) מראים כי סדר רכישת L2 תלוי רק חלקית ב- L1 של רוכש השפה.

(30) משמעות הגיונית תורמת יותר להבנה מאשר דקדוק ב- L2 (למשל, VanPatten, 2004).

(31) ע"פ Pienemann (1988) לפחות אלמנטים מסוימים של L2 נלמדים בסדר קבוע.

(32) למשל, דקדוק L2 באנגלית (Krashen 1977):

- (א) *-ing*
- (ב) *be* כפועל עזר.
- (ג) פעלים בעבר יוצאי דופן.
- (ד) פעלים בעבר ע"פ הקללים.

4.1 מורפולוגיה

(33) Goldschneider & DeKeyser (2001) מראים כי ניתן לרכוש בקלות רבה יותר מורפמות ש-:

- (א) בולטות.
- (ב) פשוטות לשונית.
- (ג) שקופות סמנטית.
- (ד) דומות ל- L1 של הלומד.
- (ה) מופיעות תדירות.

(34) כמו כן: (Mochizuki & Aizawa 2000)

- (א) מלות מלוח
- (ב) צורת ההוראה
- (ג) תדירות המורפמות
- (ד) חד- או רב-שימושיות המורפמות

(35) הוראה במורפולוגיה טהורה גורמת לתוצאות חיוביות זמניות במבחנים, אך לא לידע של ממש. (Lightbown 1983a)

4.2 אוצר מלים

(36) "איך אומרים באנגלית קרבורטור?"

(37) קריאה להנאה בונה אוצר מלים (Krashen 1989) אבל לא קל ללמוד מלים חדשות מהקשר בלבד. (Laufer 1992)

(38) יש להימנע מאישכול. (Waring, Tinkham 1997, Tinkham 1993, Higa 1963); חזרה כללית ב- (Nation 2000, 1997; Nation 2001:303)

5 הלומד

- (39) היכולת לרכוש אוצר מלים היא תכונה פיזית של המוח. (Breitenstein et al.) (2005)
- (40) דיסלקסיה באלפבית אחד מתאמת בדיסלקסיה בשני. (Oren & Breznitz) (2005)
- (41) כמעט כל ילד מסוגל להשיג שליטה ב-L2 אבל יכולותיהם של מבוגרים ניצבות בעקומת פעמון. (Patkowski 1980)
- (42) תלמידים חלשים צעירים מסוגלים ללמוד שפה חדשה (Genesee 1976) אבל למבוגרים רכישת שפה הינה מאמץ אקדמי. (DeKeyser 2000)
- (43) המוטיבציה חשובה (Crookes & Schmidt 1991) אבל לא מספיקה.
- (44) תלמידים אולי לא יודעים איך הם לומדים, אבל הם כן יודעים איך הם רוצים שילומדו.

6 גיל הלומד

- (45) השערת הטווח הקריטי (CPH — "Critical Period Hypothesis") לרוב רלוונטי למבטא ולמיומנות ילדית.
- (46) הוראה מקודמת לא בהכרח עוזרת בטווח הארוך. (Burstall 1975)
- (47) תיכוניסטים לפעמים מתקדמים הכי מהר בחודשים הראשונים של למידת שפה חדשה. (Snow & Hoefnagel-Hohle 1978)

7 הלמידה בכיתה

- (48) בכיתה מודגשת השפה, ולא מסריה.
- (49) הלומדים נתקלים בחומר (שלדעת המורה) קל לפני חומר קשה יותר.
- (50) לומדים נוטים להיעזר בכשרונות מטה-לשוניים כקיצורי דרך.

חלק ג': המלצות

- (51) יש להבחין בין מיומנות ילדית לאל-ילדית. מהי המטרה?
- (52) הגיל בו כדאי להתחיל ללמוד תלוי במטרה.
- (53) תשובות נכונות במבחנים אולי לא מוכיחים כלום, או מוכיחים אפילו חוסר הבנה!

(54) אזור התפתחות צמודה. (Zone of Proximal Development ["ZPD"]) (Vygotksy 1978)

(55) אוצר מלים:

- (א) קל יותר ללמוד מלים שימושיות.
- (ב) קל יותר ללמוד מלים הדומות לאנגלית.
- (ג) אין להציג מלים חדשות בקבוצות סמנטיות (אישכול).
- (ד) יש להציג מלים בהקשרים שונים.

(56) מורפולוגיה: נזכרו את (33) ואת (34).

- (א) יש ללמדה בסדר הנכון (אבל מהו הסדר הנכון?)
- (ב) יש להתחיל בקל ולהתקדם לקשה.
- (ג) יש ללמדה לתלמידים מבוגרים יותר.

(57) המורפולוגיה בעברית קשה מאד.

(58) הבנת תחביר עברי קלה יחסית לדוברי אנגלית.

References

- Altenberg, Evelyn. 2005. The judgement, perception, and production of consonant clusters in a second language. *International Review of Applied Linguistics* 43.53–80.
- Breitenstein, Caterina, Andreas Jansen, Michael Deppe, Ann-Freya Foerster, Jens Sommer, Thomas Wolbers, & Stefan Knecht. 2005. Hippocampus activity differentiates good from poor learners of a novel lexicon. *NeuroImage* 25.958–968.
- Burstall, Clare. 1975. French in the primary school: The British experiment. *Canadian Modern Language Review* 31.388–402.
- Crookes, Graham, & Richard Schmidt. 1991. Motivation: Reopening the research agenda. *Language Learning* 41.469–512.
- DeKeyser, Robert M. 2000. The robustness of critical period effects in second language acquisition. *Studies in Second Language Acquisition* 22.493–533.
- Dempster, F. N. 1987. Effects of variable encoding and spaced presentation on vocabulary learning. *Journal of Educational Psychology* 79.162–170.
- Ellis, A. W., C. Burani, C. Izura, A. Bromiley, & A. Venneri. 2006. Traces of vocabulary acquisition in the brain: Evidence from covert object naming. *NeuroImage* 33.958–968.
- Genesee, Fred. 1976. The role of intelligence in second language learning. *Language Learning* 26.267–280.
- Goldschneider, Jennifer, & Robert DeKeyser. 2001. Explaining the natural order of L2 morpheme acquisition in English: A meta-analysis of multiple determinants. *Language Learning* 51.1–50.
- Higa, M. 1963. Interference effects of intralist word relationships in verbal learning. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 2.263–284.
- Klein, Wolfgang, & Clive Perdue. 1993. *Utterance Structure*. Amsterdam: John Benjamins.
- Krashen, Stephen. 1977. Some issues relating to the monitor model. In *On TESOL '77*, ed. by H. D. Brown, C. A. Yori, & R. H. Crymes, 144–158, Washington, DC: TESOL.
- . 1989. We acquire vocabulary and spelling by reading: Additional evidence for the input hypothesis. *Modern Language Journal* 73.440–464.
- Laufer, Bhatia. 1992. How much lexis is necessary for reading comprehension? In *Vocabulary and Applied Linguistics*, ed. by P. J. L. Arnaud & H. Bejoint, 126–132, London: Macmillan.
- Lightbown, Patsy. 1983a. Acquiring English L2 in Quebec classrooms. In *Language Development at the Crossroads*, ed. by S. Felix & H. Wode, 151–175, Tübingen: Gunter Narr.
- . 1983b. Exploring relationships between developmental and instructional sequences in L2 acquisition. In *Classroom Oriented Research in Second Language Acquisition*, ed. by H. W. Selinger & M. H. Long, 217–245, Rowley, MA: Newbury House.
- Mochizuki, Masamichi, & Kazumi Aizawa. 2000. An affix acquisition order for EFL learners: an exploratory study. *System* 28.291–304.
- Moreno, Eva M., & Marta Kutas. 2007. Processing semantic anomalies in two languages: an electrophysiological exploration in both languages of Spanish-English bilinguals. *Cognitive Brain Research* 22.205–220.
- Nation, I. S. P. 2000. Learning vocabulary in lexical sets: dangers and guidelines. *TESOL Journal* 9.6–10.
- . 2001. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

- Oren, Revital, & Zvia Breznitz. 2005. Reading processes in L1 and L2 among dyslexic as compared to regular bilingual readers: behavioral and electrophysiological evidence. *Journal of Neurolinguistics* 18.127–151.
- Patkowski, Mark. 1980. The sensitive period for the acquisition of syntax in a second language. *Language Learning* 30.449–479.
- Pienemann, Manfred. 1988. Determining the influence of instruction on L2 speech processing. *AILA Review* 5.40–72.
- Snow, Catherine, & Marian Hoefnagel-Hohle. 1978. The critical period for language acquisition: Evidence from second language learning. *Child Development* 49.1114–1128.
- Suh, Soyung, Hyo Woon Yoon, Seungbok Lee, Jun-Young Chung, Zang-Hee Cho, & HyunWook Park. 2007. Effects of syntactic complexity in L1 and L2; an fMRI study of Korean-English bilinguals. *Brain Research* 1136.178–189.
- Tinkham, Thomas. 1993. The effect of semantic clustering on the learning of second language vocabulary. *System* 21.371–380.
- . 1997. The effects of semantic and thematic clustering on the learning of second language vocabulary. *Second Language Research* 13.695–698.
- VanPatten, Bill. 2004. *Processing Instruction: Theory, Research, and Commentary*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum and Associates.
- Vygotsky, Lev S. 1978. *Mind in Society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Waring, R. 1997. The negative effects of learning words in semantic sets: a replication. *System* 25.261–274.

